Horné mesto

1. Župný dom (Župné nám. 3)
2. Františkánsky kostol sv. Petra a Pavla s kláštorom (Samova 2)
3. Meštiansky dom (Samova 1)
4. Dom Pro meritae Quieti (Samova 12)
5. Veľký seminár (Samova 14)
6. Kanonický dom (Samova 16)
7. Meštiansky dom (Samova 18)
8. Malý seminár (Pribinovo nám. 5)
9. Dom opatrovníctva nábožných základín (Pribinovo nám. 3)
10. Socha kniežaťa Pribinu
11. Mariánske súsošie (Morový stĺp)
12. Pamätník milénia – Proglas
13. Nitriansky hrad
14. Súsošie svätcov Konštatína – Cyrila a Metoda
15. Veľprepoštský palác
16. Socha sv. Jána Nepomuckého

Bod 1

Župný dom

Župné nám. 3

Kultúrna pamiatka.

Pôvodne neskorobaroková budova z roku 1777 postavená ako sídlo Nitrianskej župy. V roku 1793 vyhorela a v roku 1823 bola prestavaná ako reprezentačný dom nitrianskej župy. V roku 1860 rozšírená prístavbami. V rokoch 1903-08 prestavaná podľa projektu V. Cziglera v secesnom slohu. V rokoch 1923-27 tu pôsobil Janko Jesenský ako nitriansky župan. Od roku 1965 tu sídli Nitrianska galéria a od roku 2013 opäť reprezentačné sídlo Nitrianskeho samosprávneho kraja.

Bod 2

Františkánsky kostol sv. Petra a Pavla s kláštorom

Samova 2

Kultúrna pamiatka.

Renesančný komplex dal postaviť biskup Telegdy v rokoch 1624-30. Kláštor bol zničený tureckým vojskom. V rokoch 1664-66 bola stavba upravená prístavbou 4 kaplniek a v roku 1732 bola pristavaná veža. Začiatkom 18. storočia bol komplex barokovo upravený. V kostole je cenný seriál 33 drevených reliéfov predstavujúcich výjavy zo života sv. Františka. Je dielom rehoľníka F. X. Seegena.

Bod 3

Meštiansky dom

Samova 1

Kultúrna pamiatka.

Jednoposchodová baroková budova s klasicistickými úpravami z 2 pol. 18. storočia s pôdorysom v tvare L. Portál je pôvodný barokový. V rokoch 1983-88 prebehla oprava objektu.

Bod 4

Dom Pro meritae Quieti

Samova 12

Kultúrna pamiatka.

Dom dal postaviť biskup Vurum v roku 1776 ako domov pre starých kňazov. V roku 1832 prestavaný (empírová fasáda). Neskôr tu sídlilo Slovenské poľnohospodárske múzeum, od roku 1990 slúži pôvodnému účelu.

Bod 5

Veľký seminár

Samova 14

Kultúrna pamiatka.

Budovu dal postaviť biskup Gustínyi v rokoch 1764-70 podľa projektu staviteľov Schmidta a Lipperta. K tejto barokovej budova dal v rokoch 1876-78 pristaviť biskup Roškoványi nový trakt, čím dostala stavba dnešnú podobu. V budove sa nachádza vzácna Diecézna knižnica - národná kultúrna pamiatka. Obsahuje asi 66 tisíc zväzkov, z toho 78 vzácnych prvotlačí (inkunábulí) z 15. storočia. Neoklasicistická budova seminára je jednou z najkrajších stavebných pamiatok v Nitre.

Bod 6

Kanonický dom

Samova 16

Kultúrna pamiatka.

Budovu v empírovom slohu dal postaviť biskup Kluch v rokoch 1818-21 pre kanonikov. Socha Atlanta (ľudovo nazývaná Corgoň) z roku 1820 na nároží, je dielom sochára V. Dunajského. Nad vstupom je erb biskupa Klucha, ktorý podopierajú dvaja anjeli.

Bod 7

Meštiansky dom

Samova 18

Kultúrna pamiatka.

Ku kanonickému domu prilieha jednoposchodová budova zo 17. storočia, ktorého zachovalá brána je kópiou bývalej, už nejestvujúcej brány Zoborského kláštora. Pôvodne renesančná stavba zo 17. storočia, prestavaná v roku 1701.

Bod 8

Malý seminár

Pribinovo námestie 5

Kultúrna pamiatka.

Budovu dal postaviť v rokoch 1876-1883 biskup Palucký (Palugyay) podľa projektu architekta K. Mayera. Seminár slúži k príprave a výchove budúcich kňazov. Dnes v budove sídli Kňazský seminár sv. Gorazda. V dome, ktorý stál napravo od Malého seminára, stála od roku 1838 prvá nitrianska kníhtlačiareň Jozefa Neugebauera. Poškodená bombardovaním v marci 1945 chátrala a v roku 1964 ju zbúrali.

Bod 9

Dom opatrovníctva nábožných základín

Pribinovo nám. 3

Kultúrna pamiatka.

Dvojposchodová palácová stavba z roku 1915 bola postavená na základoch staršieho objektu. Slúžila ako úradné miestnosti Diecéznej banky.

Bod 10

Socha kniežaťa Pribinu

Predstavuje slovanského kniežaťa Pribinu, ktorý sídlil v prvej polovici 9. storočia v Nitre a ktorý tu dal okolo roku 930 postaviť prvý kresťanský kostol na území Slovenska. Autorom sochy z roku 1989 je nitriansky rodák Tibor Bártfay.

Bod 11

Mariánske súsošie (Morový stĺp)

Stojí pred vchodom do hradu. Barokové súsošie dal v roku 1750 postaviť biskup Esterházy na pamiatku morových epidémií (1710 a 1739). Na vrchole je socha Panny Márie Immaculaty a v dolnej časti súsošia sú reliéfy zo života Panny Márie a sochy sv. Vojtecha, sv. Štefana, sv. Ladislava a sv. Imricha. Autorom je rakúsky sochár M. Vogerl.

Bod 12

Pamätník milénia – Proglas

Neďaleko vchodu do hradného komplexu. Dielo akad. maliara M. Žilíka, ktoré zobrazuje veršovaný text Konštantínovho predslovu k svätému evanjeliu (Proglas), napísané cyrilikou spolu s prekladom

Bod 13

Nitriansky hrad

Národná kultúrna pamiatka. Skladá sa z viacerých častí. Do areálu hradu sa vchádza cez vstupnú bránu s lomeným pôdorysom. Vnútorná renesančná brána biskupa Mošóciho vznikla v 16. storočí. Vonkajšia brána biskupa Pálffyho z roku 1673 mala v minulosti dôležitú úlohu pri obrane hradu s veľkou delostreleckou podporou. V hradnom areáli sa nachádza Katedrála sv. Emeráma, ktorá bola vytvorená spojením troch stavieb rozličného stavebného slohu. Ide o románsky Kostol sv. Emeráma (11. st.), Horný kostol (14. st., pôvodne gotický) a Dolný kostol (17. st.).
Biskupský palác je sídlom Biskupského úradu.
Základy paláca pochádzajú zo stredoveku.
Na nádvorí hradu sa nachádzajú historické budovy. Okrúhla veža je pozostatkom stredovekého opevnenia s novogotickou nadstavbou z roku 1857. V tejto budove sa nachádza Diecézne múzeum s množstvom predmetov, ktoré dokumentujú historický vývoj mesta a hradného vŕšku. Vstupná brána je renesančná. Hospodárska budova nad bránou bola postavená koncom 16. a začiatkom 17. storočia. Kedysi tu bol byt strážmajstra hradnej posádky. Na nádvorí boli tiež byty sluhov, komory a stajne. V gotickej priekope je odkrytá expozícia veľkomoravského valu z 9. storočia - v kazemate opevnenia.
Vazulova veža - súčasť stredovekého opevnenia. Povesť hovorí, že tu bol väznený a usmrtený Vazul, synovec kráľa Štefana I., ktorý bol zákonitým následníkom trónu. V podzemí veže bola vraj hladomorňa.

Bod 14

Súsošie svätcov Konštantína – Cyrila a Metoda

Predstavuje solúnskych bratov, učencov, vierozvestcov, ktorí na pozvanie kniežaťa Rastislava v roku 863 prišli na Veľkú Moravu. Pôsobili aj v Nitre a vytvorením prvého slovienskeho písma - hlaholiky a preložením prvých liturgických textov do staroslovienčiny položili základ slovanskej písomnosti a vzdelanosti. Autorkou diela je akad. sochárka Ľ. Cvengrošová.

Bod 15

Veľprepoštský palác

Uprostred záhrady priliehajúcej k juhozápadnému hradnému múru stála do roku 1945 baroková dvojpodlažná budova postavená v rokoch 1778-80. Veľprepošstvo pri biskupstve založilo fundáciu cisárovny Márie Terézie, ktorej jazdecká socha stála pred budovou. Pri bombardovaní Nitry v marci 1945 bola budova poškodená. Obnovilo sa len prízemie strednej časti budovy. Zreštaurovaná socha M. Terézie je dnes v Bratislave. V roku 2020 začala veľká rekonštrukcia a dobudovanie paláca do pôvodného stavu.

Bod 16

Socha sv. Jána Nepomuckého

Kultúrna pamiatka.

Predstavuje na tomto území veľmi rozšírený kult sv. Jána Nepomuckého, mučeníka katolíckej cirkvi a jedného z patrónov Čiech.